

ГЕРАСИМЕНКО Анжеліка,

д. е. н., професор, професор кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Київського національного торговельно-економічного університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

E-mail: a.gerasymenko@knute.edu.ua

ORCID: 0000-0003-0313-6942

ГЕОЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ХХІ СТ.: ДІАЛЕКТИКА ДИНАМІКИ ТА СТАЛОСТІ*

Досліджено передумови та перспективи гео економічних трансформацій світової економіки у ХХІ ст. за основними складовими національного багатства як основи та індикатора місця окремої країни в світ-системній матриці. Обґрунтовано їхню недостатність для зміни співвідношення сил на глобальному ринку, складу та меж концентричних кіл світ-системного порядку організації світової економіки.

Ключові слова: світова економіка, світ-система, технології, інвестиції, природні ресурси, людський капітал.

Герасименко А. Геоэкономические трансформации в ХХІ в.: диалектика динамики и стабильности. Исследованы предпосылки и перспективы геоэкономических трансформаций мировой экономики в ХХІ веке по основным составляющим национального богатства как основы и индикатора места отдельной страны в мир-системной матрице. Обоснована их недостаточность для изменения соотношения сил на глобальном рынке, состава и границ концентрических кругов мир-системного порядка организации мировой экономики.

Ключевые слова: мировая экономика, мир-система, технологии, инвестиции, природные ресурсы, человеческий капитал.

Постановка проблеми. Сьогодні світова економіка знаходиться на роздоріжжі. Велика кількість еволюційно сформованих економічних диспропорцій критично наблизилася її до точки бифуркації, а поточна біоекономічна криза стала додатковим чинником турбулентності, здатним як проштовхнути її на наступний якісний щабель розвитку,

* Стаття підготовлена в межах виконання науково-дослідної роботи "Парадигмальні та концептуальні зрушення в економічній теорії ХХІ століття" (номер державної реєстрації 0118U000126).

так і відправити на нове коло еволюції. Разом з тим одним із найобговорюваніших аспектів її подальшого розвитку є очікуваний розподіл сил між основними гравцями глобального ринку, перспектива їхнього переміщення між концентричними колами світ-системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Конструкцію сучасної світової економіки прихильники світ-системного підходу розглядають як систему "концентричних кіл", а саме: ядро, напівпериферія, периферія. Ядро утворює сукупність найрозвиненіших держав; далі йде коло країн-претендентів на швидке входження до техносфери за рівнем розвитку або важливістю виконуваних функцій; за ним – держави, що є джерелами енергоресурсів і сировини, інші країни [1, с. 12]. Наприклад, О. Арін, досліджуючи структуру світу, що склалася на межі ХХ–ХХІ ст., пропонує розглядати:

"перший світ", що включає розвинені країни (так званий "золотий мільярд"), географічно охоплюючи три зони: Північну Америку, Західну Європу, Японію;

"другий світ", до складу якого входять Індія, Китай, країни колишнього радянського блоку;

"третій світ" – країни, що розвиваються, функціонуючи на засадах поєднання феодалізму та капіталізму [2].

Водночас сталості поглядів на розподіл країн між концентричними колами світ-системи немає. Окремі свідчення їхнього умовного розподілу на лідерів і аутсайдерів знаходимо в працях П. Бубенка [3], Д. Лук'яненка, А. Поручника [4], Л. Михайлишин, В. Свірського [5], І. Шовкун [6], Л. Цимбал [7] та ін. Однак коло країн напівпериферії є найменш визначеним, до того ж відсутнє єдине бачення траєкторії їх подальшого переміщення між концентричними колами.

Метою цієї статті є визначення перспектив та напрямів геоекономічних трансформацій у ХХІ ст., оцінка ймовірності зміни складу та меж концентричних кіл світ-системного порядку організації світової економіки.

Матеріали та методи. Поточне дослідження базується на використанні результатів теоретико-економічних та аналітико-прикладних досліджень українських і закордонних вчених, а також статистичних даних міжнародних організацій, зокрема Світового банку, ООН, ОЕСР тощо. Ці матеріали покладено в основу компаративного аналізу передумов і тенденцій розвитку країн, що належать до різних концентричних кіл світ-системи у ХХ і ХХІ ст., їх спроможності переміститися з одного кола в інше. Обґрунтовано діалектичний зв'язок між динамікою геоекономічних трансформацій та їхньою неспроможністю здолати сталість раніше встановленого світ-системного порядку організації глобальної економіки.

Результати дослідження. У цьому дослідженні за основу базового розподілу країн між концентричними колами взято рівень середньодушового доходу. *По-перше*, такий розподіл відповідає вимогам світ-системного підходу, ілюструючи різний потенціал розвитку країн.

По-друге, він дає змогу скористатися статистичними даними Світового банку, за методикою якого всі країни за показником середньодушового доходу поділяються на країни з низьким доходом, доходом нижче, вище середнього та високим доходом. *По-третє*, розподіл багатства між цими країнами характеризується значною диспропорцією і є порівняно стабільним у часі [8, с. 45], одночасно являючи собою аргумент на користь розподілу світу на ядро, периферію і напівпериферію та засвідчуючи обмежені можливості до переміщення країн між групами.

Згідно з методикою Світового банку, оцінка багатства (як передумови та індикатора належності країни до того чи іншого концентричного кола) відбувається за такими складовими: капітал, природні ресурси, людські ресурси, чиста вартість закордонних активів [8, с. 28]. Завдяки такому поділу відстежимо ймовірне переміщення країн між концентричними колами, доповнивши його інформацією та технологіями. Саме ці ресурси у XXI ст. обіцяють найвищі норми віддачі.

М. Делягін пропонує власну концепцію світового порядку, що заснована на п'ятирівневій технологічній піраміді: на *першому* (найвищому) щаблі піраміди знаходяться управлінські технології, завданням яких є формування свідомості множини економічних акторів; на *другому* – виробничі технології для реалізації на практиці технології вищого порядку; на *третьому* – споживчі товари, обладнання та послуги, що постачають на відкритий ринок; на *четвертому* – складні однорідні товари; на *п'ятому* – однорідні "біржові" товари сировинного характеру [9]. Кожна з цих технологій відповідно передбачає різні рівні віддачі на ресурс. Наприклад, Ю. Шишков вказує, що продаж на світовому ринку одного кілограму сирової нафти приносить 2–2.5 цента прибутку, разом з тим кілограм побутової техніки – 50 дол. США, кілограм авіаційної техніки – 1 тис. дол. США, а кілограм електроніки та інформаційної техніки – до 5 тис. дол. США [10, с. 155–156].

Наведена статистика вдало ілюструє бар'єр, що виникає між власниками різного *рівня технологій*, закріплюючи їх у різних концентричних колах світ-системи. Ю. Павленко зазначає, що "як лідер у розробці новітніх електронних та інших технологій розвинені країни Заходу сьогодні забезпечили собі майже монопольне право формування інформаційних потоків і контролю над ними. Продукуючи новітні виробничі технології, вони реалізують на світовому ринку товари найкращої якості та встигають оновити свою технологічну базу й налагодити випуск нового покоління товарів до того, як у решті країн встигнуть досягти та реалізувати ці їх стандарти" [11, с. 105] і сформулювати хоча б мінімальну загрозу домінуючому становищу розвинених країн на ринках високотехнологічної продукції.

США, Китай та Японія разом контролюють більш ніж половину всіх інновацій у сфері високих технологій, закріплюючи своє домінування на ринках високотехнологічної продукції у часі та фіксуючи

склад світ-системного ядра [12, с. 8]. Підтвердженням останньому є динаміка зміни структури патентних заявок за країною походження (рис. 1), яка свідчить, що саме ці сім країн лідирують на ринку технологій протягом останніх 15 років, займаючи сумарну частку від 78 % у 2003 р. до 83 % у 2017 р. На початку 2000-х років це швидше було лідерство шести країн світ-системного ядра: США, Японії, Німеччини, Великобританії, Франції та Південної Кореї, до якого в 2010-х роках увірвався Китай.

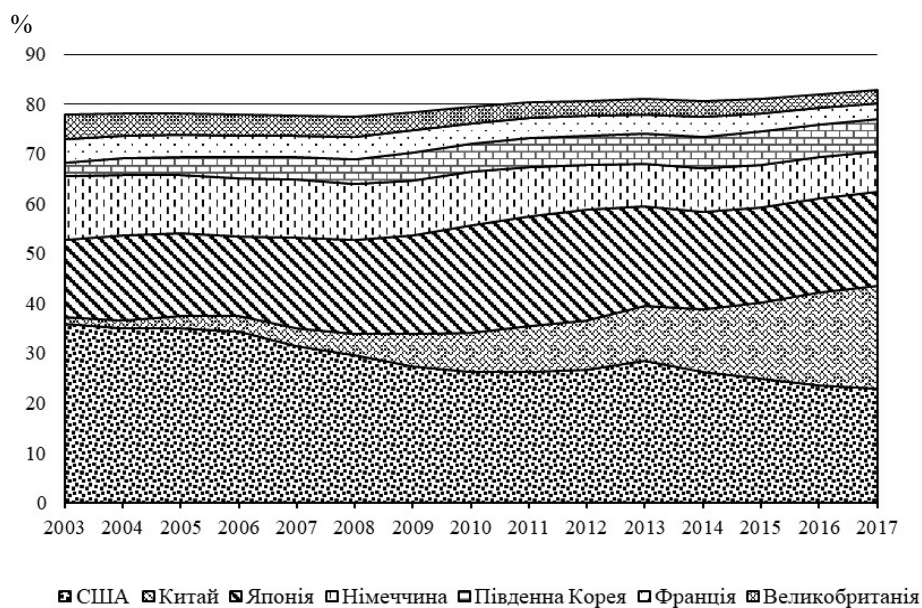

Рис. 1. Динаміка часток ТОП-7 країн у загальному обсягу поданих їхніми резидентами патентних заявок, 2003–2017 рр.

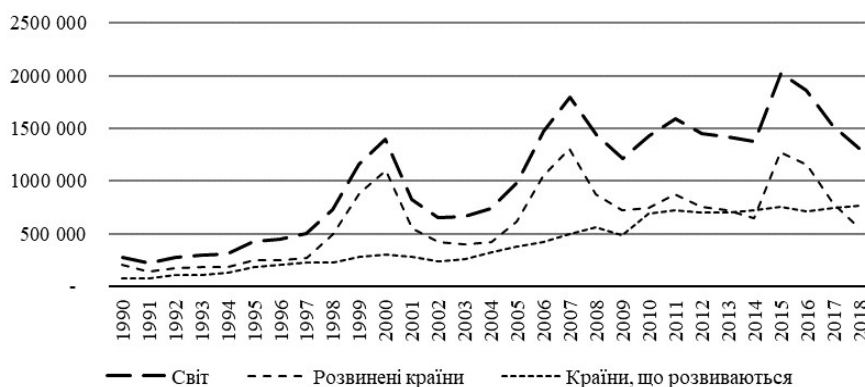
Джерело: складено автором за даними ОЕСР [14].

Така динаміка одночасно є підтвердженням обмеженості можливостей для країн периферії та напівпериферії увійти до складу світ-системного ядра, принаймні за індикатором технологічного розвитку, і здатністю останніх це зробити за прикладом Китаю. Для цього варто критично підвищити інвестиції у НДДКР. Згадувані лідери технологічного рейтингу сьогодні витрачають на НДДКР не менш як 2 % ВВП, що становить від 32 млрд дол. США у Південній Кореї до 410 млрд дол. США у США¹. Наразі навіть країни БРІКС (за винятком Китаю) не долають цієї межі й не наближаються до неї, не кажучи вже про інші країни периферії та напівпериферії. Це своєю чергою ставить під сумнів можливості відповідних держав у найближчі десятиліття порушити технологічне домінування країн ядра та змінити глобальну гео економічну диспозицію, вимагаючи потужного притоку капіталу.

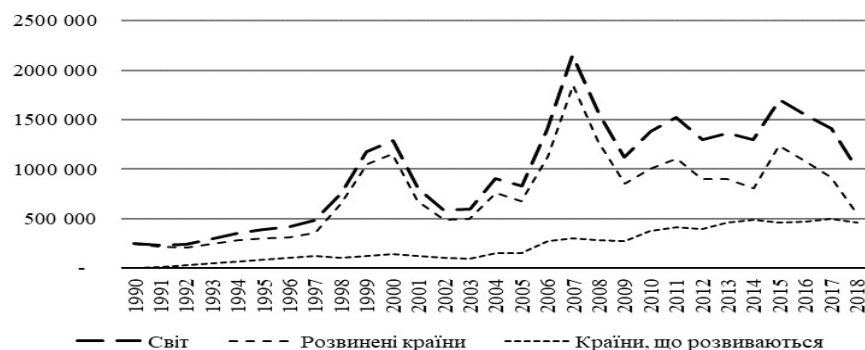
¹ Розраховано автором за даними Світового банку [13].

Якщо напередодні Першої світової війни $\frac{2}{3}$ усіх інвестицій перетікали з розвинених країн у їхні колонії, то вже в 1990-х роках $\frac{3}{4}$ усіх накопичених інвестицій становили перехресні капіталовкладення розвинених країн [15, с. 84]. Тобто *капітал* обертався насамперед усередині ядра світ-системи, не збагачуючи країни периферії чи напівпериферії, не забезпечуючи їх паливом для прориву до суміжного концентричного кола.

У ХХІ ст. спостерігається поступове зростання ролі країн, що розвиваються, у міжнародному русі капіталу (рис. 2). Суттєве зростання ілюструють одночасно і вхідні, і вихідні капітальні потоки для країн, що розвиваються.

а) притік прямих іноземних інвестицій

б) відтік прямих іноземних інвестицій

Рис. 2. Міжнародний рух прямих іноземних інвестицій, млн дол. США, 1990–2018 рр. [16]

Такий характер міжнародного руху капіталу пояснюється найменш двома ключовими чинниками: більшими темпами розвитку економік периферії та напівпериферії порівняно з країнами ядра; інституційною слабкістю країн периферії та напівпериферії.

Підвищення рівня та якості життя у розвинених країнах світового ядра протягом ХХ ст. негативно вплинуло на динаміку їх економічного розвитку – збільшення вартості робочої сили, зростання соціальних стандартів, встановлення високих екологічних стандартів змушували компанії виносити виробництво за межі країн ядра – до країн периферії та напівпериферії. Це забезпечувало притік автономних інвестицій до економік цих країн і стимулювало прискорення в них темпів економічного зростання, що своєю чергою стимулювало притік індукованих інвестицій, підживлюючи ще більшою мірою посилення їх економік. Як наслідок – з початку 2000-х спостерігається *системне переважання темпів економічного зростання у країнах периферії* порівняно з країнами ядра, не кажучи вже про країни напівпериферії, яким традиційно характерні вищі темпи економічного зростання [17].

Протягом ХХІ ст. варто очікувати продовження цієї тенденції з поступовим виходом на перше місце за темпами економічного зростання країн периферії, що випереджатимуть уже не тільки країни ядра, але й країни напівпериферії. В останніх післякризове відновлення економічного зростання та пов'язаний з цим приріст добробуту населення поступово здорожчуватиме виробництво, уповільнюватиме темпи економічного зростання, стимулюючи зміну вектора руху капіталу в бік країн периферії, пояснюючи загалом зростаючу динаміку вхідного потоку капіталу до країн периферії та напівпериферії.

Другий із зазначених чинників детермінації векторів міжнародного руху капіталу – *інституційна слабкість країн периферії та напівпериферії* – пояснює дію так званого парадокса Лукаса, що вказує на рух капіталу з країн периферії до країн ядра, попри нижчі процентні ставки в останніх – фактично повернення раніше вкладених іноземних інвестицій. *По-перше*, множина ризиків, з якими стикаються інвестори в країнах периферії, починаючи від корупції й закінчуючи нерозвиненою інфраструктурою, є фактором зважування номінально вищих процентних ставок по капіталу, часом вирівнюючи їх з номінально низькими ставками залучення капіталу в розвинені економіки та примушуючи інвесторів диверсифікувати свої вкладення, реекспортуючи надлишок капіталу назад у розвинені країни. *По-друге*, нерозвиненість фінансових ринків як окремого елемента ринкової інфраструктури ускладнює реінвестування в економіки країн, що розвиваються, також стимулюючи зворотний потік капіталу. Якщо до цього додати порівняно вищі частки заощаджень у структурі використовуваного доходу для країн, що розвиваються, проти розвинених, зрозумілим стає стрімке зростання не тільки вхідного, але й вихідного потоку прямих іноземних інвестицій, що за абсолютним значенням майже наздогнало аналогічний індикатор для розвинених країн (див. *рис. 2*). Додавання ж портфельних інвестицій, які ще більше чутливі до ризиків за прямі і потребують існування ефективного фінансового ринку, обумовлює чистий рух капіталу від країн периферії до країн ядра,

посилюючи монолітність останнього. А отже, за цим критерієм, як і за технологічним, перспективи порушення світ-системного устрою світової економіки у ХХІ ст. є примарними.

Ще однією складовою національного багатства є *природні ресурси*. Економічний розвиток у ХХ ст., зростання добробуту населення розвинених країн, зниження рівня бідності в країнах, що розвиваються, супроводжувалися стрімким підвищенням обсягів використання ресурсів – біомаси, палива, мінералів, являючи собою ще один вид пального для глобального економічного зростання на рівні з фінансовим капіталом. Щорічне використання природних матеріальних ресурсів у 2010 р. збільшилось до понад 70 млрд т порівняно з 23.7 млрд т у 1970 р. [18, с. 31].

Споживання ресурсів у різних країнах має різну інтенсивність, в цілому відповідаючи концепції концентричних кіл. Про останнє свідчить статистика екологічного сліду (індикатора, що показує попит людської популяції на природний капітал) різних країн, яка ілюструє, що в країнах Північної Америки щорічний екологічний слід становить близько 25 т на душу населення, в Західній Європі – 20 т на душу населення, країнах Східної Азії та Океанії, Латинської Америки – 9–10 т на душу населення, країнах Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії – 7.5 т на душу населення, країнах Африки – менше ніж 3 т на душу населення [18, с. 16–17].

Зворотною є ситуація з видобуванням природних ресурсів. Протягом 1970–2010 рр. частка ресурсів, добутих у розвинених країнах Північної Америки, Західної Європи і навіть Східної Європи та пострадянських країнах, скоротилася, а відповідна частка в країнах, що розвиваються, насамперед у країнах Східної Азії та Океанії, стрімко зросла (*таблиця*). У Китаї чи Індії чистий експорт природних ресурсів є від'ємним², проте здебільшого для країн, що розвиваються, така умова не виконується. Їхні природні ресурси за низькими сировинними цінами експортуються для подальшого перероблення та споживання до розвинених країн, і ця тенденція є стабільною [18, с. 56].

Навіть у разі, коли первинне перероблення відбувається вдома, технологічне відставання таких країн обумовлює порівняно низьку ефективність використання природних ресурсів. Станом на 2010 р. середня матеріаломісткість ВВП країн Північної Америки та Західної Європи в половину менша від загально світового рівня відповідного індикатора, а для країн, що розвиваються, – у 1.5–2.5 раза перевищувала відповідний світовий рівень [18, с. 71], фіксуючи роль відповідних країн у світ-системному порядку.

Чи є підстави очікувати змін такого порядку в найближчому майбутньому? Навряд чи. Результати аналізу динаміки структури ВВП відповідних країн свідчать про зростання частки ресурсної ренти в структурі ВВП країн із низьким середньодушовим доходом з 4 % у

² Розраховано автором за даними ОЕСР [14].

середині 1970-х до 11 % у 2017 р.³, а отже, про їх все більшу залежність від торгівлі ресурсами. Оскільки переважно йдеться про вичерпні ресурси, запаси яких у світі стрімко скорочуються (наприклад, очікується, що розвіданих ресурсів нафти вистачить на 65 років, природного газу – на 67 р., залізної руди – на 72, мідної руди – на 53 роки тощо [18, с. 35]), змушуючи виробників переходити на менш матеріаломісткі технології та технології виробництва з відновлювальних ресурсів, у XXI ст. ці країни втратять свою основну конкурентну перевагу, збільшуючи відрив від світ-системного ядра та укорінюючи наявні геоекономічні диспропорції.

Таблиця

**Динаміка геоструктури добування природних ресурсів
у 1970 та 2010 рр., %**

Регіон	1970	2010
Західна Європа	20.9	10.5
Східна Європа, Кавказ та Центральна Азія	14.7	5.8
Близький Схід	3.2	3.4
Східна Азія та Океанія	24.3	52.9
Африка	7.9	7.0
Північна Америка	19.6	9.7
Латинська Америка	9.4	10.7

Джерело: зведено автором [18, с. 51].

Ще одним базовим ресурсом, що визначає багатство націй, є *людський ресурс*. Саме він виступає домінуючою складовою національного багатства в сучасному світі. Винятком є лише країни з низьким доходом на душу населення, де його випереджають природні ресурси, проте навіть тут частка людського капіталу в національному багатстві становить понад 40 %. У країнах ОЕСР з високим рівнем доходу на душу населення його частка в національному багатстві сягає 70 % [20].

Такий розрив між капіталізацією робочої сили в країнах ядра та периферії передусім обумовлений її вищою якістю, що в поєднанні з технологіями забезпечує більшу віддачу на ресурс порівняно з аналогічним показником для густонаселених країн, що розвиваються. За даними ООН, із двох дітей, що народилися у 2000 р.: в розвиненій країні з дуже високим рівнем людського розвитку та країні, що розвивається, з низьким рівнем людського розвитку перша дитина має шанс 50 % стати студентом закладу вищої освіти, разом з тим друга з ймовірністю 17 % не доживе до 20-річного віку, а її шанс вступити до закладу вищої освіти – нижче ніж 3 % [21, с. 1]. Таким чином, формується освітній якір, що стримує розвиток країн периферії та напівпериферії, їх перехід до світ-системного ядра.

Просвітницька діяльність міжнародних організацій і зусилля урядів країн, що розвиваються, суттєво підвищили грамотність їхнього

³ Розраховано автором за даними Світового банку [19].

населення протягом ХХ ст., втім, це стосується переважно початкової освіти. Станом на 2017 р. частка населення, що має початкову освіту, в країнах з низьким рівнем людського розвитку сягнула позначки 42.3, у групі країн із середнім рівнем – 66.5, з високим – 84.9, і дуже високим – 93.5. Однак у сегменті вищої освіти, що власне відповідає за формування висококваліфікованого фахівця, ситуація є набагато гіршою. Частка населення з вищою освітою у країнах з низьким рівнем людського розвитку становить лише 3.2 % проти 28.6 % у країнах з дуже високим рівнем людського розвитку. При цьому протягом останніх 10 років приріст фахівців із вищою освітою в останній групі становив 7.1 %, тоді як у першій – тільки 1.1 % [21, с. 8, 36].

Як наслідок, станом на кінець першої декади ХХІ ст. розподіл висококваліфікованого населення (як частки населення з вищою освітою з-поміж жителів старше за 15 років) за країнами має вигляд, зображений на *рис. 3*. США, Канада, Південна Корея, Японія зафарбовано темнішим кольором, що відповідає високій кваліфікації робочої сили, разом з тим країни Південної та Центральної Африки, Індія, Китай, Аргентина та ін., в яких рівень освіченості населення є значно нижчим (випускники вишів становлять менше ніж 5 % населення), вимушені виконувати роль периферії перших, закріплюючи цей статус у часі.

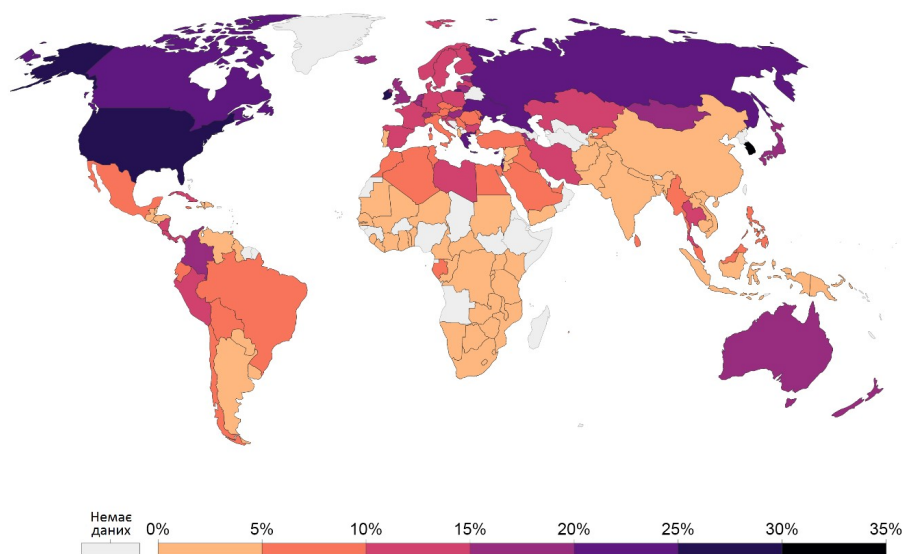

Рис. 3. Частка населення з вищою освітою у різних країнах світу, 2010 р. [22]

Різниця в доходах населення в різних країнах тільки посилює зазначену гео економічну диспропорцію, вимиваючи найбільш кваліфіковані кадри із країн, що розвиваються, в розвинені країни шляхом трудової міграції. У 2017 р. скорегований чистий національний дохід на душу населення в розвинених країнах (країнах з високим доходом

на душу населення) був у 55 разів вищим за аналогічний показник для країн з низьким доходом на душу населення, у 19 разів вищим, ніж в країнах із доходом на душу населення нижче середнього, і в 5 разів порівняно з країнами з доходом на душу населення вище середнього, а напередодні світової фінансово-економічної кризи 2008 р. ці пропорції стали ще більшими: відповідно в 82, 31 та 9 разів⁴. Як наслідок, показники чистого притоку робочої сили до розвинених країн протягом усього дослідженого періоду (1962–2017 рр.) були додатними, контрастуючи з системним відтоком робочої сили з країн, що розвиваються (рис. 4).

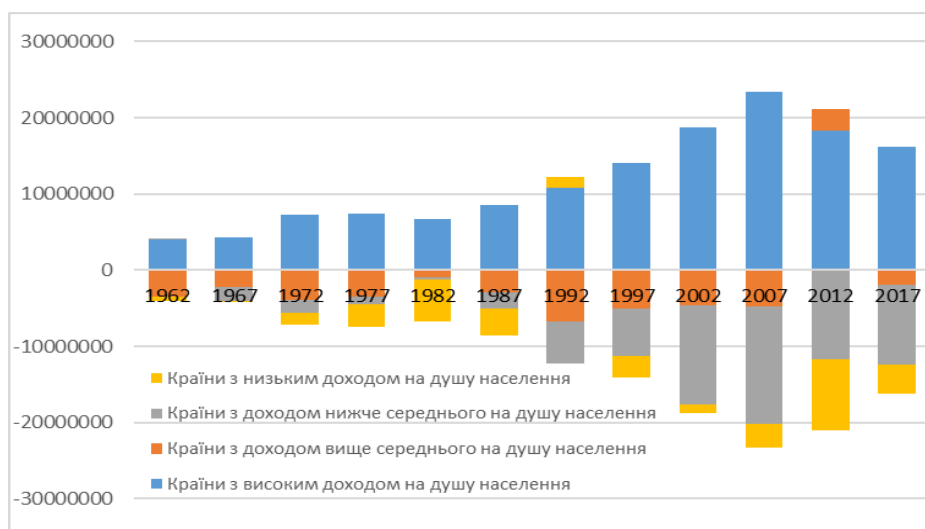

Рис. 4. Чиста міграція робочої сили, 1962–2017 рр.

Джерело: складено автором за даними Світового банку [24].

Водночас, починаючи з середини 2000-х більшою мірою після світової фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр., темпи міграції скорочуються, реагуючи на скорочення розриву між доходами та обумовлюючи це скорочення. Тож тут можна зазначити дію кількох чинників.

Перший – уповільнення розвитку провідних економік світу. Це знижує розрив між доходами населення як стимул до еміграції, до того ж, сьогодні драйверами економічного зростання у світі стають країни, що розвиваються. Якщо у післявоєнний період розвинені країни світу відчували брак низькокваліфікованої робочої сили, що досі залишається основною базою міграційних потоків, то з винесенням виробництва у менш розвинені країни цей вектор міграції став слабшим, потягнувши за собою зниження міграційної активності загалом. Нині розвинені країни світу переважно формують запит на висококваліфіковану робочу силу, прописуючи такі умови в своєму законодавстві, які здатні

⁴ Розраховано автором за даними Світового банку [23].

забезпечити її притік, попри поступове обмеження запиту на низькокваліфіковану працю, обумовлене насиченням регіональних ринків відповідним ресурсом. Продовження цього тренду очікується у найближчі десятиліття XXI ст.

Другий чинник – технологічний. Якщо у XX ст. для роботи на американську корпорацію необхідно було переїхати до США, то сьогодні можна працювати віддалено з будь-якої точки світу. *Gig*-платформи, здобувши поширення у другій декаді XXI ст., уповільнили темпи міжнародної міграції, принаймні в сегменті висококваліфікованого персоналу. Подальший розвиток *gig*-економіки тільки посилить ці тенденції.

Водночас не варто очікувати критичного падіння темпів міграції, особливо в сегменті висококваліфікованої робочої сили, як і не варто сподіватися на суттєві зміни її векторів.

З огляду на це, дійдемо висновку, що світ-системна структура глобальної економіки сьогодні залишається доволі жорсткою і навряд чи зміниться у найближчі 20–50 років. Тож, як і раніше, спостерігатимемо перетік робочої сили з країн, що розвиваються, до розвинених. Попри зростання рівня доходів у перших (тільки протягом 1980–2008 рр. частка осіб, що живе за межею бідності, скоротилася більше ніж вдвічі [25, с. 1577–1625]), а точніше – саме завдяки такому зростанню процесу міграції до розвинених країн зберігатимуть свою актуальність. Адже збільшення доходів у багатьох країнах, що розвиваються, сприяло появі в них так званого середнього класу – населення, що, задовольнивши базові потреби нижчих щаблів піраміди Маслоу, формує запит на блага вищого порядку: соціальні гарантії, соціальне визнання, повагу, свободу самовираження тощо, які зазвичай відповідні країни забезпечити не можуть через відсутність ефективних суспільних інститутів. Як наслідок, у висококваліфікованої робочої сили з'являються неекономічні стимули до міграції, що вкорінює наявні диспропорції у розподілі людського капіталу між країнами, закріплюючи останні в поточних концентричних колах світ-системи.

Висновки. За результатами дослідження геоекономічної диспозиції сил різних національних гравців глобального ринку, що визначається їхнім національним багатством і стратегією примноження останнього, можна зробити висновок про очікувану сталість складу та меж концентричних кіл світ-системного порядку організації глобальної економіки у XXI ст. Попри зміну окремих геоекономічних трендів у XXI ст., зокрема перетворення країн периферії з аутсайдерів на лідерів економічного зростання, посилення їх залученості до міжнародного руху капіталу, скорочення темпів міграції робочої сили тощо, не варто очікувати розмивання меж між окремими концентраційними колами не тільки в найближчому майбутньому, але й у довгостроковій перспективі. Наявні технологічні, освітні, інфраструктурні бар'єри є достатньо ефективними для збереження влади країн ядра над периферією, підпорядкування останньої цілям розвитку ядра.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хоменко І. Б. Вплив транснаціональних корпорацій на конкурентне середовище національної економіки: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.02. Київський національний університет ім. Вадима Гетьмана. Київ, 2010. 227 с.
2. Арин О. А. Мир без России. Серия: История XXI века. М. Эксмо, 2002. 480 с.
3. Бубенко П. Т. Інституційна динаміка просторової організації економічного розвитку: монографія. Харків: ХНАМГ, 2008. 295 с.
4. Лук'яненко Д. Г., Поручник А. М., Колот А. М. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір: монографія; за заг. ред. Д. Г. Лук'яненка та А. М. Поручника. Київ: КНЕУ, 2008. 420 с.
5. Михайлишин Л. І., Свірський В. С. Трансформації інноваційно-орієнтованих моделей розвитку в глобальній економіці. *Інноваційна економіка*. 2016. № 1-2 (61). С.15-20.
6. Шовкун І. А. Прискорення технологічних змін і посилення конкуренції у світовій економіці. *Міжнародні відносини. Економічні науки*. 2019. Т. 1. № 20. С. 69-72.
7. Цимбал Л. І. Особливості розвитку країн в умовах переходу до нового технологічного устрою. *Економіка розвитку*. 2014. № 1 (69). С. 105-109.
8. Lange G.-M., Wodon Q., Carey R. The Changing Wealth of Nations 2018: Building a Sustainable Future. URL: <https://apo.org.au/sites/default/files/resource-files/2018/01/apo-nid136681-1224651.pdf>.
9. Делягин М. Г. Мировой кризис: общая теория глобализации: Электронная книга, 2003. URL: <https://avidreaders.ru/read-book/mirovoy-krizis-obschaya-teoriya-globalizacii.html>.
10. Шишков Ю. В. Глобализация экономики – продукт индустриализации и информатизации социума. *Общественные науки и современность*. 2002. № 2. С. 155-156.
11. Павленко Ю. Глобалізація та цивілізаційні зрушення сьогодення. *Міжнародна економічна політика*. 2005. Вип. 2. С. 102–118.
12. Герасименко А. Г. Модель ринкового домінування як спосіб організації глобальної економіки. *Економіка та держава*. 2015. № 8. С. 6-9.
13. Research and development expenditure (% of GDP). The World Bank data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?locations=CN-IN-BR-JP-RU-ZA-US>.
14. Офіційний статистичний портал ОЕСР OECD. Stat. URL: <https://stats.oecd.org>.
15. Володин А. Г., Широков Г. К. Глобализация: истоки, тенденции, перспективы. *ПОЛИС. Политические исследования*. 1999. № 5. С. 83-93.
16. Tracing three decades of foreign direct investment booms and busts and their recent decline. *New Perspective of Global Economic Dynamics*. 27 September 2019. URL: <https://ged-project.de/allgemein-en/foreign-direct-investment>.
17. GDP growth. The World Bank Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD.ZG?end=2018&start=1960&view=chart>.
18. Global Material Flows and Resource Productivity. Assessment Report for the UNEP International Resource Panel. URL: <https://www.resourcepanel.org/reports/global-material-flows-and-resource-productivity-database-link>.
19. Total natural resources rents (% of GDP). The World Bank Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.TOTL.RT.ZS?locations=XD>.

20. The Changing Wealth of Nations 2018. The World Bank. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/29001/9781464810466.pdf?sequence=4&isAllowed=y>.
21. Human Development Report 2019. Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century. United Nations Development Programme. URL: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>.
22. Roser M. Ortiz-Ospina E. Tertiary Education. Our World in Data. URL: <https://ourworldindata.org/tertiary-education>.
23. Adjusted net national income per capita (current US\$). The World Bank Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.ADJ.NNTY.PC.CD>.
24. Net migration. The World Bank Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM>.
25. Chen S. Ravallion M. The Developing World is Poorer than we Thought, but no Less Successful in the Fight Against Poverty. *Quarterly Journal of Economics*, 2010. Vol. 125. Issue 4. P.1577-1625.

Стаття надійшла до редакції 06.05.2020.

Gerasymenko A. Geo-economic transformations in the XXI century: dialectics of dynamics and stability.

Background. The accumulated disproportions in the development of globalization processes in combination with the current bio-economic crisis exacerbate the need for sound awareness of the future structure of the world economy in the XXI century.

Analysis of recent research and publications. Despite the broad support for the idea of different countries' inequality in the global competition and the idea of the global economy's organization as a world-system, the systematic research on the development of the global world system in the XXI century is not presented in the scientific literature.

The **aim** of the paper is to determine the perspectives and the vectors of geo-economic transformations in the XXI century, to assess the likelihood of changes in the composition and boundaries of concentric circles of the world-system order of the global economy organization.

Materials and methods. The study is based on a comparative analysis of the backgrounds and the tendencies in the development of countries belonging to different concentric circles of the world-system in the XX and XXI centuries, their ability to move from one circle to another. The dialectical connection between the dynamics of geo-economic transformation and their inability to cope with the stability of the previously established world-system order of the global economy organization is substantiated.

Results. The study of the dynamics of the role of some countries in the technological structure of the global economy, incoming and outgoing foreign investments, extraction and consumption of natural resources, human capital formation and exploitation, migration processes illustrates the gradual transformation of the global economy, which is insufficient to change its world-system organization.

Conclusion. Despite the change of certain geo-economic trends in XXI century, in particular, the transformation of peripheral countries from outsiders to leaders of economic growth, strengthening their involvement in the international movement of capital, reducing the rate of labor migration, etc., in the XXI century the constancy of modern composition and boundaries of concentric circles of the world-system order of the organization of the global economy will be observed.

Keywords: global economy, world-system, technologies, investments, natural resources, human capital.

1. Khomenko, I. B. (2010). Vplyv transnatsionalnykh korporatsii na konkurentne seredovyshe natsionalnoi ekonomiky: dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.02. Kyivskyi natsionalnyi universytet im. Vadyma Hetmana. Kyiv [Influence of transnational corporations on the competitive environment of the national economy: dis. ... cand. of Econ. Sciences: 08.00.02]. Kyi'vs'kyj nacional'nyj universytet im. Vadyma Get'mana. Kyiv [in Ukrainian].
2. Arin, O. A. (2002). Mir bez Rossii [World without Russia]. *Istoriya XXI veka – History of the XXI century*. Moscow: Eksmo [in Russian].
3. Bubenko, P. T. (2008). Instytutsiina dynamika prostorovoi orhanizatsii ekonomichnoho rozvytku [Institutional dynamics of spatial organization of economic development. Monograph] Kharkiv: KhNAMH [in Ukrainian].
4. Luk'ianenko, D. H., Poruchnyk, A. M., & Kolot, A. M. [et al.] (2008). Hlobalna ekonomika XXI stolittia: liudskyi vymir [The global economy of the XXI century: the human dimension]. D. H. Luk'ianenko, A. Poruchnyk [Eds.]. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
5. Mykhailyshyn, L. I., & Svirskyi, V. S. (2016). Transformatsii innovatsiino-oriientovanykh modelei rozvytku v hlobalnii ekonomitsi [Transformations of innovation-oriented development models in the global economy]. *Innovatsiina ekonomika – Innovative economy, 1-2 (61)*, 15-20 [in Ukrainian].
6. Shovkun, I. A. (2019). Pryskorennia tekhnolohichnykh zmin i posylennia konkurentsii u svitovii ekonomitsi [Accelerating technological changes and increasing competition in the world economy]. *Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomichni nauky – International relations. Economic sciences*. (Vol. 1), 20, 69-72 [in Ukrainian].
7. Tsymbal, L. I. (2014). Osoblyvosti rozvytku krain v umovakh perekhodu do novoho tekhnolohichnoho ustroiu [Features of the development of countries in the transition to a new technological system]. *Ekonomika rozvytku – Economics of development, 1 (69)*, 105-109 [in Ukrainian].
8. Lange, G.-M., Wodon, Q., & Carey, R. (2018). The Changing Wealth of Nations 2018: Building a Sustainable Future. Retrieved from <https://apo.org.au/sites/default/files/resource-files/2018/01/apo-nid136681-1224651.pdf> [in English].
9. Delyagin, M. G. (2003). Mirovoj krizis: obshhaya teoriya globalizaczii: E`lektronnaya kniga [World crisis: general theory of globalization: E-book]. Retrieved from <https://avidreaders.ru/read-book/mirovoy-krizis-obschaya-teoriya-globalizaczii.html> [in Russian].
10. Shishkov, Yu. V. (2002). Globalizaczija e`konomiki – produkt industrializaczii i informatizaczii socziuma [The globalization of the economy is a product of industrialization and informatization of society]. *Obshhestvenny`e nauki i sovremennost – Social sciences and modernity, 2*, 155-156 [in Russian].
11. Pavlenko, Yu. (2005). Hlobalizatsiia ta tsyvilizatsiini zrushennia sohodennia [Globalizacija ta cyvilizacijni zrushennja s`ogodennja]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka – International economic policy*, (Issue 2), (pp. 102-118) [in Ukrainian].
12. Gerasymenko, A. G. (2015). Model rynkovoho dominuvannia yak sposib orhanizatsii hlobalnoi ekonomiky [The model of market dominance as a way of organizing the global economy]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state, 8*, 6-9 [in Ukrainian].
13. Research and development expenditure (% of GDP). (n.d.). The World Bank data. data.worldbank.org. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?locations=CN-IN-BR-JP-RU-ZA-US> [in English].
14. Official statistical portal OECD.Stat. Retrieved from <https://stats.oecd.org> [in English].

15. Volodin, A. G., & Shirokov, G. K. (1999). Globalizaciya: istoki, tendenczii, perspektivy [Globalization: origins, trends, prospects]. *POLIS. Politicheskie issledovaniya – POLIS. Political studies*, 5, 83-93 [in Russian].
16. Tracing three decades of foreign direct investment booms and busts and their recent decline. *New Perspective of Global Economic Dynamics*. 27 September 2019. Retrieved from <https://ged-project.de/allgemein-en/foreign-direct-investment> [in English].
17. GDP growth. The World Bank Data. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD.ZG?end=2018&start=1960&view=chart> [in English].
18. Global Material Flows and Resource Productivity. Assessment Report for the UNEP International Resource Panel. Retrieved from <https://www.resourcepanel.org/reports/global-material-flows-and-resource-productivity-database-link> [in English].
19. Total natural resources rents (% of GDP). The World Bank Data. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.TOTL.RT.ZS?locations=XD> [in English].
20. The Changing Wealth of Nations 2018. The World Bank. Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/29001/9781464810466.pdf?sequence=4&isAllowed=y> [in English].
21. Human Development Report 2019. Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century. United Nations Development Programme. Retrieved from <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf> [in English].
22. Roser, M. (n.d.). Ortiz-Ospina E. Tertiary Education. Our World in Data. [ourworldindata.org](https://ourworldindata.org/tertiary-education). Retrieved from <https://ourworldindata.org/tertiary-education> [in English].
23. Adjusted net national income per capita (current US\$) (n.d.). The World Bank Data. [data.worldbank.org](https://data.worldbank.org/indicator/NY.ADJ.NNTY.PC.CD). Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.ADJ.NNTY.PC.CD> [in English].
24. Net migration. The World Bank Data. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM> [in English].
25. Chen, S. (2010). Ravallion M. The Developing World is Poorer than we Thought, but no Less Successful in the Fight Against Poverty. *Quarterly Journal of Economics*. (Vol. 125). (Issue 4), (pp. 1577-1625) [in English].